

CONSIDERAȚII PRIVIND VIAȚA ȘI ACTIVITATEA PROTOPOPULUI GRECO-CATOLIC AL SIBIULUI NICOLAE TOGAN

Răzvan Mihai Neagu

Prezentul material își propune să analizeze viața și activitatea clericului și intelectualului Nicolae Togan, ilustră personalitate a mișcării naționale a românilor din Transilvania și membru marcant al prestigioasei asociații culturale românești ASTRA. Activitatea acestui cleric s-a desfășurat pe multiple planuri (liturgic, cărturăresc, administrativ, educațional), fiind subsumată în mod constant interesului național. Nicolae Togan a fost o personalitate de vază a Bisericii Române Unite cu Roma, de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, spirit ecumenic și tolerant.

Nicolae Togan s-a născut la 6 noiembrie 1859 în localitatea Ghijasa de Sus, comitatul Alba de Sus și a fost o personalitate clericală erudită, unul dintre remarcabilii membri ai societății românești ASTRA. Provenea dintr-o familie simplă românească de confesiune greco-catolică, tatăl său, Ioan Togan fiind agricultor. Nicolae Togan și-a făcut studiile la Gimnaziul de Stat din Sibiu și Gimnaziul Superior Greco-Catolic din Blaj. Între anii 1881-1885 a urmat studiile teologice la Blaj¹. La 21 noiembrie 1886 a fost consacrat ipodiaton, iar la 24 noiembrie 1886 a fost hirotonit preot de către mitropolitul Blajului, Ioan Vancea de Buteasa. Inițial, Togan s-a îndreptat spre o carieră didactică devenind catehet la Școala civilă de fete a societății ASTRA din Sibiu, post ocupat între 1886-1918. Din 1892 a deținut aceeași sarcină la Gimnaziul de Stat din Sibiu. Cu ocazia adunării generale a ASTRA din august 1889 de la Făgăraș, Nicolae Togan a fost ales membru

* doctor în istorie, profesor la Colegiul Tehnic Turda; e-mail: neagurazvan10@yahoo.com.

¹ Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 459; Cornel Sigmirean, *Intelectualitatea ecleziastică. Preoții Blajului (1806-1948)*, Ed. Universității Petru Maior, Târgu Mureș, 2007, p. 183.

supleant în comitetul central și bibliotecar (1889-1911)². În această din urmă calitate a depus o muncă susținută pentru organizarea bibliotecii ASTRA și catalogarea publicațiilor prestigioasei asociații românești. Astfel, în 1895 elaborează *Catalogul bibliotecii Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, iar peste numai un an publică un *Indice alfabetic al publicațiilor revistei Transilvania (anul I-XXV) și al Actelor și Analelor Asociațiunii transilvane (1861-1894)*³. Togan a îmbinat activitatea didactică cu cea clericală, fiind preot cooperador la Sibiu⁴. A fost o prezență nelipsită de la adunările generale ale ASTRA. Până la numirea în oficiul de protopop, Togan s-a implicat activ la nivel social și caritativ. Din acest punct de vedere a făcut mai multe opere de binefacere. În anul 1894 a donat 5 florini pentru gimnaziul din Blaj⁵ și un florin în beneficiul Fondului pentru ajutorarea studenților săraci în caz de boală⁶. În anul 1897 a donat un florin pentru biserica greco-catolică din Sibiu⁷, iar un an mai târziu donează aceeași sumă pentru Mănăstirea Prislop⁸. Pe de altă parte, Nicolae Togan nu și-a neglijat îndatoririle ecleziastice. Astfel, în septembrie 1897 îl găsim concelebrând, alături de mitropolitul Victor Mihályi de Apșa și canonicul Ioan Micu Moldovan, la înmormântarea baronului David Urs de Margina, om de arme, importantă figură a mișcării naționale românești din Transilvania⁹, iar în anul următor, la 11 august 1898, face un parastas în memoria ilustrului om de arme român, în biserica greco-catolică din Sibiu, alături de protopopul Ioan V. Rusu¹⁰. Preotul Nicolae Togan a participat la sinoadele

² *Transilvania*, nr. 19-20, Sibiu, 1-15 octombrie 1889, anul XX, p. 154; Elena Macavei, *Asociațiunea ASTRA și adunările generale 1861-2011*, Ed. Asociațiunii ASTRA, Sibiu, 2011, p. 33.

³ *Familia*, Oradea Mare, 2 iulie/14 iulie, nr. 27, anul XXXI, 1895, p. 321; *Familia*, Oradea Mare, 26 ianuarie (7 februarie), nr. 4, anul XXXIII, 1897, p. 47; Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 459.

⁴ *Siematismulu veneratului cleru alu Archidiecesei metropolitane greco-catolice a Alba Juliei și Făgărașului pre anulu 1890*, Blasiu, Tipografia Seminarului gr.-cat., p. 220.

⁵ *Unirea*, anul IV, Blaj, 27 ianuarie 1894, nr. 4, p. 32.

⁶ *Unirea*, anul IV, Blaj, 3 februarie 1894, nr. 5, p. 40d.

⁷ *Unirea*, anul VII, Blaj, 9 ianuarie 1897, nr. 2, p. 13.

⁸ *Unirea*, anul VIII, Blaj, 17 decembrie 1898, nr. 50, p. 397.

⁹ *Unirea*, anul VII, Blaj, 18 septembrie 1897, nr. 39, p. 309.

¹⁰ *Tribuna Poporului*, anul II, Arad, 2 (14) septembrie 1898, nr. 165, p. 807.

bisericii greco-catolice, unde a îndeplinit anumite funcții de oarecare importanță. Astfel, în noiembrie 1899 participă la sinodul arhiepiscopar de la Blaj, unde împreună cu protopopul Turzii, Artemiu Codarcea a fost ales notar¹¹. Togan a fost membru al unor asociații locale, precum Reuniunea românească de înmormântare din Sibiu¹². La începutul anului 1900 și-a răscumpărat cu 2 coroane felicitarea de Anul Nou, banii fiind destinați Fondului de salarizare al preoților¹³. Pe de altă parte în mai 1900 îl găsim efectuând slujba parastasului pentru marele istoric și om politic român, George Barițiu în biserica greco-catolică din Sibiu, alături de protopopul Ioan V. Rusu¹⁴. În anul 1901 a fost numit administrator protopopesic al tractului Sibiu, fost protopop și colaborator al său, Ioan V. Rusu fiind promovat canonic prebendat al capitelului catedral din Blaj¹⁵. Anul 1902 a fost un decisiv al carierei clericului Nicolae Togan, un an al împlinirilor culturale și profesionale. Fiind încă administrator protopopesic al tractului Sibiu, în iulie 1902 Togan a fost ales membru corespondent al secțiunii istorice a asociației ASTRA, alături de Silvestru Moldovan și Ioan Mihalyi¹⁶. La 16 noiembrie 1902 a inaugurat școla din Șura Mică (comitatul Sibiu)¹⁷. În decembrie 1902 alături de mitropolitul Victor Mihályi de Apșa, canonicul Isidor Marcu, protopopul de Cluj, Elie Dăianu și preotul Arsenie Bunea, Nicolae Togan oficiază ceremonialul funerar pentru marele patriot român, originar din Turda, dr. Ioan Rațiu¹⁸. La sfârșitul lunii decembrie a anului 1902, Nicolae Togan a fost numit de către consistoriul mitropolitan din Blaj, protopop greco-catolic al

¹¹ *Unirea*, anul IX, Blaj, 25 noiembrie 1899, nr. 47, p. 381.

¹² *Tribuna Poporului*, anul IV, Arad, 18 iunie (1 iulie) 1900, nr. 114, p. 3.

¹³ *Unirea*, anul X, Blaj, 12 mai 1900, nr. 19, p. 17.

¹⁴ *Unirea*, anul X, Blaj, 12 mai 1900, nr. 19, p. 165

¹⁵ Mirela Popa-Andrei (coordonator), *Canonici, profesori, și vicari foranei din Biserica Română Unită (1853-1918)*. Dicționar, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2013, p. 364-365.

¹⁶ *Revista Ilustrată*, nr. 14, Bistrița, 15 iulie 1902, anul V, p. 158.

¹⁷ *Unirea*, anul XII, Blaj, 29 noiembrie 1902, nr. 48, p. 405.

¹⁸ *Bunul Econom*, anul III, Orăștie, 14 decembrie 1902, nr. 49, p. 1; *Tribuna Poporului*, anul VI, Arad, 28 noiembrie (11 decembrie) 1902, nr. 221, p. 1; *Unirea*, anul XII, Blaj, 13 decembrie 1902, nr. 50, p. 421.

tractului Sibiu și paroh în aceeași localitate¹⁹. Această numirea venea să încununeze o activitate clericală, culturală și națională depusă în slujba poporului român. La scurt timp de la numire (în august 1903), Togan a prezidat sinodul de primăvară al tractului greco-catolic al Sibiului, în cadrul căruia a luat contact direct cu realitățile concrete din tractul protopopesec pe care îl conducea²⁰. Nicolae Togan și-a continuat activitatea caritativă începută anterior; a donat 40 de coroane pentru Muzeul istoric și etnografic al ASTRA²¹ și a sprijinit cu 10 coroane și 50 fileri Internatul Văncean de fete din Blaj²². Luna mai a anului 1904 a fost încărcată în activitatea proaspătului protopop unit de Sibiu; la 1 mai a sfințit capela greco-catolică din Orăștie²³, la 6 mai a sfințit monumentul ridicat la mormântul lui George Barițiu din Sibiu²⁴, iar pe data de 10 mai îl găsim participând la Blaj, la sinodul arhidiecezan, în cadrul căruia concelebrează Sf. Liturghie alături de mitropolitul Victor Mihályi de Apșa în catedrala mitropolitană, iar în cadrul ședințelor sinodale este pomenit ca membru al comisiei de organizare²⁵. Togan și-a continuat activitatea prolifică în cadrul ASTRA, iar la adunarea generală a asociației din 21-23 septembrie 1904 de la Timișoara a fost ales membru ordinar în comitet²⁶. Ca o consecință directă a acestui fapt, dar și datorită prestigiului și calităților sale personale, în anul 1905, Nicolae Togan a fost însărcinat împreună cu clericul ortodox Miron Cristea (atunci ieromonah), să organizeze secțiunea de istorie culturală din cadrul expoziției etnografice și istorico-

¹⁹ *Bunul Econom*, anul IV, Orăștie, 4 ianuarie 1903, nr. 52, p. 6; *Tribuna Poporului*, anul VI, Arad, 15/28 decembrie 1902, nr. 233, p. 3; *Unirea*, anul XII, Blaj, 27 decembrie 1902, nr. 52, p. 437.

²⁰ *Răvașul*, anul I, Cluj, 25 aprilie 1903, nr. 4, p. 15.

²¹ *Biserica și Școala*, anul XXVII, Arad, 23 noiembrie (6 decembrie) 1903, nr. 47, p. 393; *Bunul Econom*, anul IV, Orăștie, 20 decembrie 1903, nr. 50, p. 4; *Foaia Diecezană*, anul XVIII, Caransebeș, 23 noiembrie 1903, nr. 47, p. 7.

²² *Unirea*, anul XIII, Blaj, 14 noiembrie 1903, nr. 46, p. 451.

²³ *Unirea*, anul XIV, Blaj, 21 mai 1904, nr. 21, p. 196.

²⁴ *Tribuna*, anul VIII, Arad, 1/14 mai 1904, nr. 84, p. 4.

²⁵ *Răvașul*, anul II, Cluj, 21 mai 1904, nr. 21, p. 90.

²⁶ *Tribuna*, anul VIII, Arad, 14/27 septembrie 1904, nr. 174, p. 5; *Unirea*, anul XIV, Blaj, 1 octombrie 1904, nr. 40, p. 373.

culturală a ASTRA²⁷. Protopopul unit a fost numit membru al comisiei edilitare pentru construirea unui muzeu al ASTRA la Sibiu. Pe de altă parte, contribuția sa la organizarea bibliotecii ASTRA a fost una deosebită, după cum reiese din paginile ziarelor epocii: *biblioteca mai înainte puțin îngrijită, a fost din fundament aranjată, catalogată și pusă în ordine cu multă osteneală și cu mult zel de d-nul protopop Togan, bibliotecarul nostru*²⁸. Din șirul binefacerilor făcute de Togan remarcăm la decembrie 1905 o donație de 7 coroane și 4 fileri pentru renovarea bisericii greco-catolice din Sebeș²⁹. La 22 aprilie 1906 Nicolae Togan a sfințit biserica din Slimnic, îndeplinindu-și astfel îndatoririle de protopop³⁰. În cadrul adunării generale a ASTRA din 8 august 1908 de la Șimleu Silvaniei se anunță public că Nicolae Togan și Silvestru Moldovan au finalizat *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria*³¹. Această prețioasă contribuție istoriografică, alcătuită de cei doi erudiți din însărcinarea ASTRA va apărea la Sibiu un an mai târziu (1909)³². Datorită succesului acestei cărți ASTRA ia decizia publicării unei a doua ediții în anul 1911³³. Protopopul greco-catolic s-a remarcat printr-o mare deschidere de a veni în ajutorul celor care aveau nevoie, chiar dacă aceștia nu erau români. Astfel, în ianuarie 1909 el s-a implicat personal în colectarea de fonduri pentru ajutorarea locuitorilor orașului italian Messina, grav afectat de cutremurul din 28 decembrie 1908³⁴. Capitalul de prestigiu făcea ca protopopul Nicolae Togan să fie invitat să participe activ la diferite evenimente organizate de societatea civilă românească. La 27 octombrie 1909 a participat la Expoziția de copii din Orlat organizată de

²⁷ *Foaia Diecezană*, anul XX, Caransebeș, 5 iunie 1905, nr. 23, p. 2.

²⁸ *Foaia Diecezană*, anul XX, Caransebeș, 21 august 1905, nr. 34, p. 2-3.

²⁹ *Unirea*, anul XV, Blaj, 30 decembrie 1905, nr. 52, p. 435.

³⁰ *Unirea*, anul XVI, Blaj, 1 mai 1906, nr. 18, p. 141.

³¹ *Unirea*, anul XVIII, Blaj, 22 august 1908, nr. 33, p. 277.

³² *Țara Noastră*, anul III, Sibiu, 17/30 mai 1909, nr. 20, p. 164.

³³ *Unirea*, anul XXI, Blaj, 22 iulie 1911, nr. 62, p. 550.

³⁴ *Tribuna*, anul XIII, Arad, 4/17 ianuarie 1909, nr. 3, p. 5.

Reuniunea română de agricultură din comitatul Sibiu³⁵. După un an va participa la același eveniment organizat la Sadu (23 octombrie 1910)³⁶. Sub conducerea sa la 6 iunie 1909 se constituie la Sibiu o nouă Reuniune de înmormântare³⁷. Protopopul Togan a fost o prezență constantă la sinoadele arhidiecezane; la cel din 1909 a fost membru al comisiei de verificare și a concelebrat Sf. Liturghie în catedrala din Blaj, alături de mitropolit și alți clerici³⁸. Nicolae Togan a fost unul dintre clericii care a slujit alături de mitropolitul Victor Mihályi de Apșa la ceremonia funerară a președintelui ASTRA, Iosif Șterca Șuluțiu (2 aprilie 1911). După consumarea acestui moment, protopopul Sibiului l-a găzduit o noapte pe mitropolitul Blajului³⁹. În anul 1911 Togan a participat la Blaj la marile serbări organizate cu prilejul semicentenarului ASTRA⁴⁰. În septembrie 1911 îl găsim pe protopopul Nicolae Togan în compania unor personalități clericale precum episcopul greco-catolic de Oradea, Demetriu Radu, episcopul ortodox al Caransebeșului, Miron Cristea, episcopul ortodox al Aradului, Ioan Ignatie Papp, mitropolitul ortodox al Transilvaniei, Ioan Mețianu și personalități laice ca Vasile Goldiș și Ștefan Cicio-Pop, participând la ședința Societății fondului de teatru național român⁴¹. Nicolae Togan a rămas pe toată durata vieții și activității sale un apropiat la școlii și al tineretului român din Transilvania. La 4 ianuarie 1912, la Școala populară greco-catolică din Sibiu a participat la împărțirea darurilor de Crăciun copiilor⁴², iar la 5 ianuarie 1913 în colaborare cu Reuniunea femeilor pentru înfrumusețarea bisericii

³⁵ *Revista Economică*, anul XI, Sibiu, 31 octombrie 1909, nr. 44, p. 442; *Țara Noastră*, anul III, Sibiu, 13/26 septembrie 1909, nr. 37, p. 299.

³⁶ *Tribuna*, anul XIV, Arad, 21 octombrie (3 noiembrie) 1910, nr. 226, p. 6.

³⁷ *Revista Economică*, anul XI, Sibiu, 20 iunie 1909, nr. 25, p. 291; *Unirea*, anul XIX, Blaj, 26 iunie 1909, nr. 25, p. 221.

³⁸ *Unirea*, anul XIX, Blaj, 1 decembrie 1909, nr. 46-47, p. 393-394.

³⁹ *Tribuna*, anul XV, Arad, 22 martie (4 aprilie) 1911, nr. 66, p. 2-3; *Românul*, anul I, Arad, 22 martie (4 aprilie) 1911, nr. 66, p. 3.

⁴⁰ *Serbările dela Blaj 1911 o pagină din istoria noastră culturală*, publicată de Despărțământul XI. Blaj al „Asociațiunii” Blaj, Tipografia Semin. teol. gr. cat., *passim*.

⁴¹ *Unirea*, anul XXI, Blaj, 2 septembrie 1911, nr. 80, p. 3.

⁴² *Unirea*, anul XXII, Blaj, 11 ianuarie 1912, nr. 3, p. 4-5.

greco-catolice a distribuit copiilor de școală haine, rechizite și dulciuri⁴³. La 27 mai protopopul unit a sfințit un nou locaș de cult, biserica din comuna Bradu (comitatul Sibiu)⁴⁴. Prestigiul social de care se bucura protopopul greco-catolic i-a fost încă o dată confirmat la 25 martie 1914, când a fost invitat și a participat la sărbătorirea lui Octavian Goga⁴⁵. De asemenea în iunie 1914 a participat la congresul Uniunii femeilor române din Ungaria, care s-a desfășurat la Sibiu⁴⁶. În timpul Primului război mondial, Nicolae Togan s-a remarcat printr-o activitate caritabilă susținută: în 1915 a donat 5 coroane pentru Fondul Ioan Micu Moldovan destinat mesei studenților din Blaj⁴⁷, iar la începutul anului 1916 și-a răscumpărat cu 5 coroane felicitarea de Anul nou, banii fiind destinați Muzeului ASTRA; în vara aceluiași an a colectat de la credincioșii săi suma de 2700 de coroane, el personal contribuind cu 200 de coroane, pentru orfelinatul din Blaj⁴⁸. În 1918 a donat societății ASTRA 50 de coroane⁴⁹. După Marea Unire de la 1918, Nicolae Togan și-a păstrat toate funcțiile deținute. La 8 aprilie 1919 a fost unul dintre cei care l-au primit la Sibiu pe principele moștenitor Carol aflat în vizită în Transilvania. În iunie 1919 a participat la primul sinod arhiepiscopal în cadrul României Mari, fiind membru al comisiei administrative⁵⁰. De asemenea, el a fost printre cei care au reorganizat ASTRA după război. Menționăm că adunările generale ale societății nu s-au mai ținut din 1913. Între 28-29 decembrie 1920, Nicolae Togan s-a numărat printre participanții la prima adunare generală a ASTRA de după război, ținută la Sibiu⁵¹. După război,

⁴³ *Unirea*, anul XXIII, Blaj, 18 ianuarie 1913, nr. 4, p. 5.

⁴⁴ *Unirea*, anul XXII, Blaj, 8 iunie 1912, nr. 59, p. 4.

⁴⁵ *Românul*, anul IV, Arad, 18/31 martie 1914, nr. 62, p. 2.

⁴⁶ *Românul*, anul IV, Arad, 30 mai (12 iunie) 1914, nr. 116; *Unirea*, anul XXIV, Blaj, 11 iunie 1914, nr. 57, p. 1.

⁴⁷ *Unirea*, anul XXV, Blaj, 19 octombrie 1915, nr. 102, p. 4.

⁴⁸ *Unirea*, anul XXVI, Blaj, 22 iulie 1916, nr. 74, p. 2.

⁴⁹ *Biserica și Școala*, anul XLII, Arad, 2/15 septembrie 1918, nr. 36, p. 3; *Revista Economică*, anul XX, Sibiu, 7 septembrie 1918, nr. 36, p. 369.

⁵⁰ *Unirea*, anul XXIX, Blaj, 11 iunie 1919, nr. 118, p. 1; *Unirea*, anul XXIX, Blaj, 14 iunie 1919, nr. 120-121, p. 4.

⁵¹ *Foaia Diecezană*, anul XXXV, Caransebeș, 26 ianuarie (8 februarie) 1920, nr. 5, p. 4.

perioadă dificilă de integrare a Transilvaniei în Regatul României, îl găsim pe protopopul greco-catolic la Sibiului implicat într-o serie de proiecte cu impact social. Astfel, la 15 ianuarie 1921 cetățenii orașului și județului Sibiu se întâlnesc pentru a discuta despre măsurile care s-ar impune pentru o refacere mai rapidă și consolidarea țării. Președintele acestei inițiative a fost medicul Lazăr Popovici, iar Nicolae Togan s-a numărat printre membrii⁵². De asemenea a fost membru supleant al Reuniunii arhiepiscopale de misiuni pentru popor, condusă de canonicul Isidor Marcu, participând în 21 iunie 1921 la adunarea generală a acestei organizații⁵³. Datorită faptului că numărul membrilor comunității greco-catolice din Sibiu a crescut continuu, în timpul păstoririi lui Nicolae Togan s-a pus problema ridicării unei noi biserici. Această dorință a sa a rămas un deziderat, dar energicul protopop a venit cu o altă soluție a primit aprobarea de a folosi biserica Franciscanilor, situată în apropierea centrului Sibiului. La 23 septembrie 1923 s-a făcut prima liturghie în limba română în acest locaș de cult⁵⁴. În anul 1924 Togan a donat suma de 2000 de lei pentru Institutul recunoaștinței, care urma să se construiască la Blaj din inițiativa mitropolitului Vasile Suciuc⁵⁵. În perioada interbelică, Nicolae Togan a fost un apropiat al Reuniunii Mariane a femeilor greco-catolice; la 7 februarie 1926 a participat la seburile acestei asociații desfășurate la Sibiu⁵⁶, iar în anul 1933 a fost ales secretarul filialei sibiene⁵⁷. Togan a avut un adevărat cult pentru marile personalități care și-au dedicat activitatea pentru poporul român. El le-a cinstit memoria prin efectuare de slujbe comemorative (parastase) cu ocazia comemorării acestora, după cum am arătat anterior. Un nou astfel de moment a avut loc la 9 octombrie 1927, când protopopul Sibiului a făcut un parastas în memoria lui

⁵² *Foaia Diecezană*, anul XXXVI, Caransebeș, 7 februarie (20 februarie) 1921, nr. 6, p. 6.

⁵³ *Unirea*, anul XXXI, Blaj, 25 iunie 1921, nr. 26, p. 3.

⁵⁴ *Unirea*, anul XXXIII, Blaj, 29 septembrie 1923, nr. 39, p. 2.

⁵⁵ *Unirea*, anul XXXIV, Blaj, 5 iulie 1924, nr. 27, p. 2.

⁵⁶ *Unirea Poporului*, anul VIII, Blaj, 14 februarie 1926, nr. 7, p. 4.

⁵⁷ *Unirea*, anul XLIII, Blaj, 29 aprilie 1933, nr. 16-17, p. 6.

Alexandru Papiu Ilarian, cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la nașterea sa⁵⁸. Între 13-14 octombrie 1928 protopopul Nicolae Togan a organizat la Sibiu o serie de manifestări pentru a marca împlinirea a 150 de ani de la construirea bisericii greco-catolice din Sibiu⁵⁹. În anul 1929 îl găsim pe energicul protopop implicare într-o activitate cu caracter politic. Astfel, la 10 noiembrie 1929 participă la Sibiu la serbările organizate de Partidul Național Țărănesc pentru împlinirea unui an de guvernare⁶⁰. Clericul unit a făcut o nouă donație, în anul 1930, în valoare de 500 de lei pentru biserica din Ludoș (jud. Sibiu)⁶¹. Referitor la activitatea sa din cadrul ASTRA, în 1931 Nicolae Togan a fost ales vicepreședinte în cadrul adunării generale de la Sfântu Gheorghe (septembrie 1931)⁶². El a îndeplinit această funcție pentru o perioadă scurtă, până în 8 octombrie 1932 când a demisionat. În vara anului 1934, cu puțin timp înainte de a muri, Nicolae Togan a sfințit biserica din Gura Râului⁶³.

Relațiile protopopului greco-catolic al Sibiului cu Biserica ortodoxă din Transilvania au fost de cordialitate și colaborare în interesul național. Am arătat deja anterior faptul că a colaborat cu ieromonahul Miron Cristea în cadrul ASTRA. În iunie 1908 Togan a participat la instalarea noului protopop ortodox al Sibiului, Ioan Stroia⁶⁴. În toamna anului 1911 a participat la serbările organizate cu prilejul centenarului seminarului ortodox din Sibiu⁶⁵. La începutul anului 1916, Togan a participat la funeraliile mitropolitului ortodox al Transilvaniei, Ioan Mețianu⁶⁶.

⁵⁸ *Unirea*, anul XXXVII, Blaj, 15 octombrie 1927, nr. 42, p. 2.

⁵⁹ *Unirea*, anul XXXVIII, Blaj, 20 octombrie 1928, nr. 42, p. 2-3; *Unirea Poporului*, anul X, Blaj, 28 octombrie 1928, nr. 43, p. 2.

⁶⁰ *Chemarea Tinerimii Române*, anul IV, Cluj, 18 noiembrie 1929, nr. 39, p. 3.

⁶¹ *Unirea*, anul XL, Blaj, 13 septembrie 1930, nr. 37, p. 4.

⁶² *Renașterea*, anul IX, Cluj, 20 septembrie 1931, nr. 39, p. 3; *Transilvania*, anul 62, septembrie-decembrie 1931, nr. 9-12, p. 150; Elena Macavei, *op. cit.*, p. 68-69.

⁶³ *Unirea Poporului*, anul XVI, Blaj, 1 iulie 1934, nr. 26, p. 4.

⁶⁴ *Țara Noastră*, anul II, Sibiu, 1/14 iunie 1908, nr. 23, p. 191.

⁶⁵ *Biserica și Școala*, anul XXXV, Arad, 25 septembrie (18 octombrie) 1911, nr. 39, p. 2; *Tribuna*, anul XV, Arad, 17/30 septembrie 1911, nr. 203, p. 5.

⁶⁶ *Biserica și Școala*, anul XL, Arad, 31 ianuarie (13 februarie) 1916, nr. 5, p. 32.

Din punctul de vedere al carierei didactice, remarcăm că Nicolae Togan a condus mai multe comisii pentru examenele finale. Astfel, la 17 mai 1902 îl găsim menționat ca președinte al comisiei de examene finale la școala din comuna sa natală, Ghijasa de Sus⁶⁷. El a continuat să fie pomenit în astfel de posturi și după numirea ca protopop. Între 22-28 iunie 1908 a condus comisia pentru examenele de sfârșit de an școlar de la Școala civilă de fete a ASTRA din Sibiu⁶⁸. După Marea Unire, protopopul greco-catolic a fost numit comisar consistorial pentru examenul de religie (mai 1922)⁶⁹. În 1934 el a fost președinte comisiei de examinare la școala primară din Calvasăr (azi inclus în loc. Șeica Mare, jud. Sibiu), ocazie cu care oferă 25 de cărți ca premii pentru copii merituoși⁷⁰.

Interesant este faptul că clericul Nicolae Togan a desfășurat și o activă implicare la nivel economic, fiind un apropiat al cercului din jurul Băncii Albina din Sibiu, cea mai importantă instituție de profil românească din Transilvania. În legătură cu acest aspect îl găsim de multe ori menționat ca participant la adunările generale ale băncii, îndeplinind calitatea de verificator al procesului verbal. O primă astfel de mențiune datează din anul 1902⁷¹. În anul 1909 este menționat în aceeași calitate alături ieromonahul Miron Cristea⁷². Pe de altă parte Togan a fost membru în conducerea Băncii de asigurare Transilvania, de unde își va da demisia împreună cu toți membrii români (în 1908), semnalând o serie de nereguli în alegerea directorului executiv⁷³. Colaborarea cu Banca Albina a continuat în aceleași condiții anterior menționate și în 1911⁷⁴. În perioada interbelică, Togan a fost ales membru în consiliul de administrație al băncii cu ocazia adunării generale jubiliare prilejuite de

⁶⁷ *Unirea*, anul XII, Blaj, 28 iunie 1902, nr. 26, p. 229.

⁶⁸ *Tribuna*, anul XII, Arad, 29 iulie (11 august) 1908, nr. 168, p. 6.

⁶⁹ *Unirea*, anul XXXII, Blaj, 13 mai 1922, p. nr. 19, p. 3.

⁷⁰ *Unirea Poporului*, anul XVI, Blaj, 17 iunie 1934, nr. 24, p. 5.

⁷¹ *Revista Economică*, anul IV, Sibiu, 22 martie 1902, nr. 12, p. 119.

⁷² *Revista Economică*, anul XI, Sibiu, 28 martie 1909, nr. 13, p. 176.

⁷³ *Revista Economică*, anul X, Sibiu, 13 septembrie 1908, nr. 37, p. 355; *Unirea*, anul XVIII, Blaj, 12 septembrie 1908, nr. 36, p. 304.

⁷⁴ *Revista Economică*, anul XIII, Sibiu, 25 martie 1911, nr. 13, p. 174.

împlinirea a 50 de ani de la fondare, ținută la 14 martie 1922⁷⁵. El a mai fost și președinte al comitetului de cenzori de la *Dacia Traiană, Institut de arte grafice, de editură și compactorie SPA* din Sibiu⁷⁶. La 6 ianuarie 1935 energicul protopop greco-catolic al Sibiului, Nicolae Togan a murit⁷⁷. La data morții sale era cel mai vechi membru al comitetului central al ASTRA. Pe lângă activitatea prezentată mai sus, trebuie menționat că Nicolae Togan a fost și un erudit cărturar. Am prezentat mai sus contribuția sa la dezvoltarea bibliotecii ASTRA, precum și volumul elaborat împreună cu Silvestru Moldovan. Pe lângă acestea Togan a mai scris o serie de cărți din care menționăm *Conscripția episcopului Ioan In. Klein de Sadu* (Sibiu 1898) și a colaborat la *Enciclopedia Română*. Din datele de care dispunem reiese că protopopul Sibiului a fost decorat de regele Ferdinand I cu ordinul Răsplata muncii pentru biserică, clasa I în anul 1923⁷⁸.

Considerații finale. Nicolae Togan a fost unul remarcabilii clerici greco-catolici de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Activitatea desfășurată de el s-a extins pe mai multe planuri liturgic, cultural, național, educațional și chiar economic. El a fost o personalitate cultă, autor de opere cu conținut preponderent istoric. Nicolae Togan și-a legat numele de asociația ASTRA în interiorul căreia a desfășurat o bogată activitate, dar și de orașul Sibiu, unde i-a păstorit pe credincioșii greco-catolici aproape 35 de ani.

⁷⁵ *Revista Economică*, anul XXIV, Cluj, 16 martie 1922, nr. 11, p. 118.

⁷⁶ *Revista Economică*, anul XXXII, Sibiu, 8 martie 1930, nr. 10, p. 93.

⁷⁷ *Transilvania*. Buletin de tehnică a culturii, nr. 1, anul 66, ianuarie-februarie 1935, Sibiu, p. 3-7; *Unirea*, anul XLV, Blaj, 12 ianuarie 1935, nr. 2, p. 6.

⁷⁸ *Unirea*, anul XXXIII, Blaj, 7 aprilie 1923, nr. 14, p. 6.

**Reflection regarding his life and activity of the greek-catholic Sibiu's arhipriest Nicolae Togan
(Summary)**

Nicolae Togan was one of the main figures of the Romanian Greek-Catholic church at the end of the XIXth century and the beginning of the XXth century and this study aims to explore and analyze his life and work. At the beginning of his activity, the priest was part of the Romanian national movement in Transylvania. Afterwards, he was remarkable as a member of the Romanian cultural association ASTRA. Within it, Nicolae Togan was a librarian and a Committee member. Also, Togan was Theology teacher. Between 1901-1935 he was the Greek-catholic parish priest and archpriest in Sibiu. He manifested an ecumenical spirit, working well with the Orthodox Church.

Cuvinte cheie: Nicolae Togan, Biserica Greco-Catolică, Protopop, Sibiu, ASTRA

Keywords: Nicolae Togan, Greek-Catholic Church, Archpriest, Sibiu, ASTRA